УДК 37.035.91:796.3-057.875

ЛІДЕРСТВО ЯК ЧИННИК РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЧОЛОВІЧИХ ЗБІРНИХ КОМАНД З ІГРОВИХ ВИДІВ СПОРТУ

Олена ІВАЩЕНКО

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація. Робота присвячена проблемі дослідження динаміки міжособистісних відношень у студентських чоловічих командах з ігрових видів спорту різної кваліфікації. Розкривається взаємозв'язок структури темпераменту та групової диференціації в спортивній команді.

Ключові слова: особистість, характерологічні прояви, міжособистісні відношення

Постановка проблеми. Проблема лідерства часто обговорюється як спортсменами, так й тренерами.

Спортивна діяльність – вища форма розвитку рухової діяльності як багатобічного процесу активної людської життєдіяльності, розвиваючої і удосконалювальної фізичну і психічну організацію людини відповідно до цілей і потреб суспільства [1, 2]. Основу ігрових видів спорту складає діяльність, яку можна розглядати, виходячи з понять «спортивна діяльність», як регульовану свідомістю внутрішню (психічну) і зовнішню (рухову) активність спортсмена, направлену на досягнення поставленої мети – перемоги над суперником. Колективний характер дій гравців команди диктує певні вимоги до їх організації. Отже, результат змагань вирішують дії команди в цілому в процесі протиборства, точніше – взаємодії гравців [5].

Кожна спортивна гра має свої характерні особливості, але одночасно з цим багато спортивних ігор мають і схожі ознаки: кожна гра є груповою взаємозв'язаною діяльністю, взаємодією гравців, в якому динамічно розгортається процес індивідуальних і групових дій; всі вони мають змагальний і переважно руховий характер діяльності; їх техніка заснована на передачах м'яча руками (у баскетболі, гандболі, волейболі) або ногами (у міні-футболі), і цілеспрямованому пересуванні гравців без м'яча і з м'ячем (у баскетболі, гандболі, міні-футболі) як основних елементах взаємодії гравців; для них характерні лімітивність часу, складність сприйняття різних елементів ігрової ситуації, оперативний характер мислення, підвищений емоційний фон діяльності, пов'язаний з переживанням успіхів і невдач, постійна націленість команди на кінцеве рішення тактичної задачі – попадання м'ячем в корзину (у баскетболі), у ворота (у гандболі, футболі) або в незахищену зону території майданчика суперника (у волейболі), швидкий перехід від атакуючих дій до захисних, зв'язаність дій з різними по характеру вольовими зусиллями; у них існують стандартні положення в ігрових ситуаціях і високі вимоги до уваги гравців [3, 4].

Важлива особливість спортивних ігор – складні колективні тактичні дії. Успіх в змаганнях залежить багато в чому від злагодженості дій всіх учасників. Трудність хорошої взаємодії полягає у тому, що в грі немає наперед певної послідовності виконання ігрових прийомів і постійного ритму. У кожній ігровій ситуації дії окремих гравців команди будуть різні, але вони повинні бути взаємообумовлені і направлені на рішення загальної задачі [3, 7].

Рамки ігрової діяльності визначаються відповідними правилами, порушення яких спричиняє за собою різні покарання. Гравці вимушені не тільки визначати, який технічний прийом і тактичну дію потрібно використовувати в даний момент, але і пам'ятати про правила гри [4, 6].

Учасники спортивних ігор виконують роботу змінної інтенсивності, в основному швидкісно-силового характеру. Відносна потужність виконуваної роботи в різних видах ігор різна. Останнім часом помітно зросли швидкість пересування і швидкість дій, підвищилася інтенсивність ігрової діяльності у всіх видах спортивних ігор, що значно збільшило наванта

© Іващенко О., 2009

ження на організм спортсменів [9]. Тому в таких іграх, як баскетбол, гандбол, міні-футбол, широко використовуються заміни гравців.

Різні тактичні побудови, розподіл функцій учасників і є, по суті, варіаціями форм організації колективної діяльності, в яких відображається регламентація способів їх сумісного відношення до предмету діяльності, міра участі у взаємодії, послідовність предметних перетворень [8].

Саме тому, ми поставили собі за **мету** проаналізувати проблему лідерства у сучасній системі підготовки кваліфікованих спортсменів з ігрових видів спорту.

Основними методами нашої роботи були: аналіз літературних джерел, порівняння.

Для реалізації мети дослідження нами були використані такі методи:

- теоретичний аналіз і узагальнення данних спеціальної літератури і досвіду передової практики з проблеми дослідження;
- соціологічні методи (опитування, бесіди, анкетування);
- соціометричний метод Дж. Морено для діагностики міжособистісних взаємин на основі суб'єктивних переваг;
- контролююче спостереження Ю.Л. Ханина, для не посереднього управління комунікацією в спортивній команді
- методи математичної статистики.

Експериментальна частина дослідження проводилась у 2006-2007 н. р. у вищих навчальних закладах Дніпропетровської області. На основі розподілу процесу багаторічної підготовки спортсменів дослідження проводились в збірних чоловічих командах ВНЗ з ігрових видів спорту (баскетбол, гандбол, волейбол, міні-футбол) різної кваліфікації (МС – 2 чол.; КМС – 16 чол.; I розряд – 80 чол.; II розряд – 31 чол.; III розряд – 14 чол.) 1988 – 1984 року народження.

Результати дослідження та їх обговорення.

Спираючись на роботи провідних учених у галузі фізичного виховання та спорту, враховуючи недоліки в системи навчально-тренувального процесу підготовки у спортсменів з ігрових видів спорту в вищих навчальних закладах не фізкультурного профілю, позитивний досвід організації навчально-тренувального процесу у іноземних державах та результати власного дослідження ми розробили програму формування лідерських проявів спортсменів з ігрових видів спорту збірних команд ВНЗ не фізкультурного профілю.

При зіставлені особливостей спілкування всередині спортивних команд в процесі змагальної діяльності були записані ігри волейбольних, баскетбольних, міні-футбольних та гандбольних команд в першості Дніпропетровської області.

В результаті обробки матеріалів спостереження по визначеним категоріям були встановленні типові «профілі» спілкування учасників, вирішальних задач в чотирьох видах сумісної діяльності (табл. 1).

Зрівняння профілів спілкування всередині групи в чотирьох видах спортивних ігор показує, що характер звернень відрізняється від характеру спілкування.

Одним з показників внутрішнього групового спілкування під час змагальної діяльності є направленість спілкування яке призводить до позитивного або негативного результату.

Результати дослідження показали, що впровадження авторської програми призвело до змін в внутрішньо групового спілкуванні між учасниками ігрової діяльності під час змагань (див. табл. 1).

Важливим показником ефективності застосованої програми формування лідерських проявів спортсменів різної кваліфікації у ігровій діяльності є показники внутрішнього спілкування в екстремальних умовах якими є змагання.

Результати дослідження показали, що впровадження авторської програми призвело до змін у спілкуванні під час змагальної діяльності. На рис. 1, 2, 3, 4, вказано, що гравці ЕГ витрачали менш часу на спілкування в визначених категоріях у процесі змагальної боротьби. Це говорить про необхідність постійного впливу на особистість гравця з боку не тільки тренера, але й партнерів по команді.

Таблиця 1

Типові профілі спілкування в збірних командах з волейболу, баскетболу, міні-футболу та гандболу

Категорії спілкування	Частка різних категорій спілкування, (%)							
	волейбол		баскетбол		міні-футбол		гандбол	
	ЕГ	КГ	ЕК	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1. Орієнтуюча	25	24,4	45,6	46	37,3	36,1	32,8	32,7
2. Стимулююча	39,2	39,4	24,3	24,1	26,3	26,6	27,1	27,1
3. Оцінно-експресивна (позитивна)	26,3	265,5	13,7	13,5	15,2	15,5	25,1	25,2
4. Оцінно-експресивна (негативна)	9,5	9,7	16,4	16,4	21,2	21,5	15	15
Всього	100	100	100	100	100	100	100	100
Загальна к-ть звернень	232	528	226	458	236	433	247	591
Кількість команд	3	3	3	3	3	3	3	3
Кількість ігор та партій	5/25	5/25	5/20	5/20	5/10	5/10	5/10	5/10

У результаті обробки матеріалів спостереження за визначеними категоріями були встановлені типчині «профілі» спілкування учасників, вирішуючи задачі в волейболі, баскетболі, гандболі та міні-футболі.

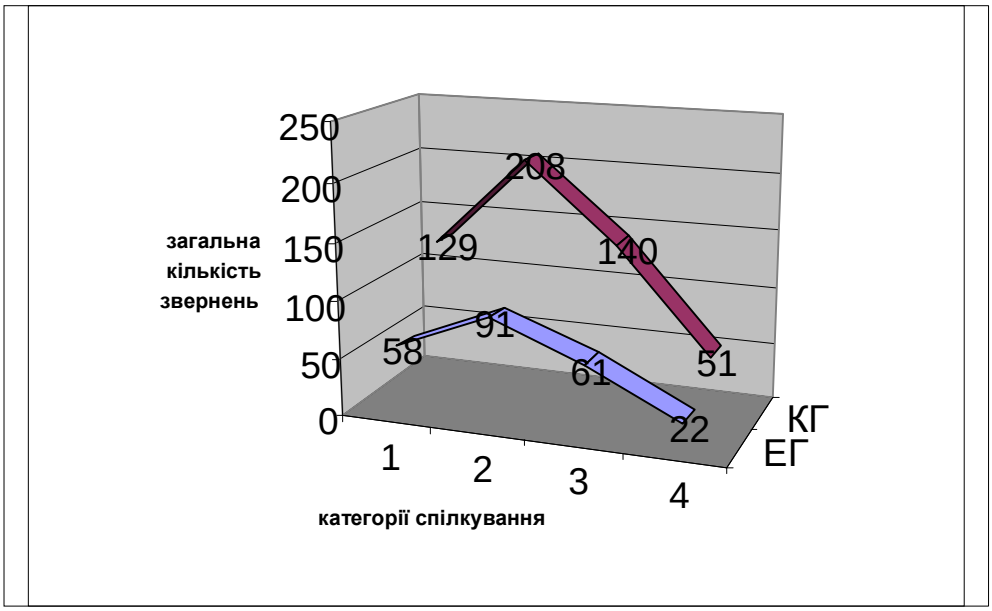


Рис. 1. Результати внутрішнього групового спілкування в процесі змагальної діяльності з волейболу (5 ігор)

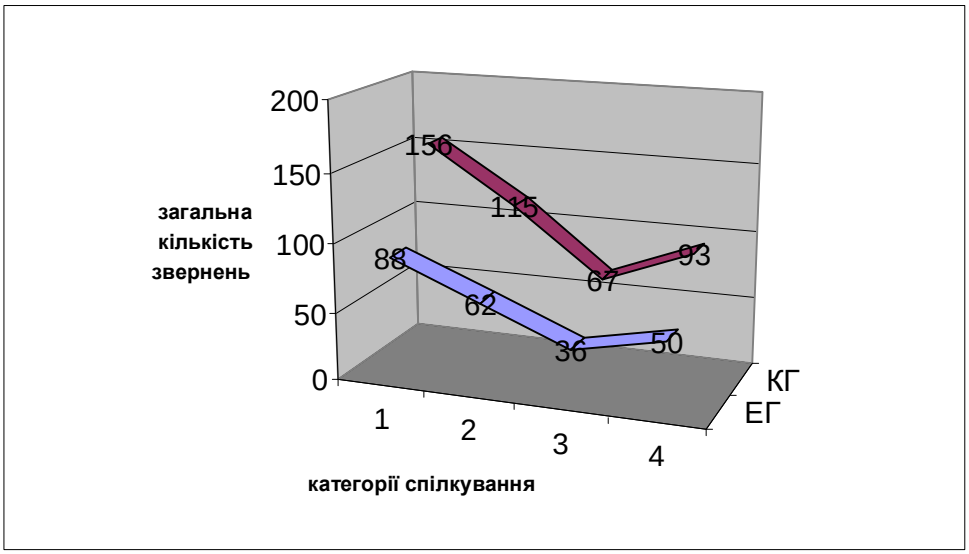


Рис. 2. Результати внутрішнього групового спілкування в процесі змагальної діяльності з міні-футболу (5 ігор)

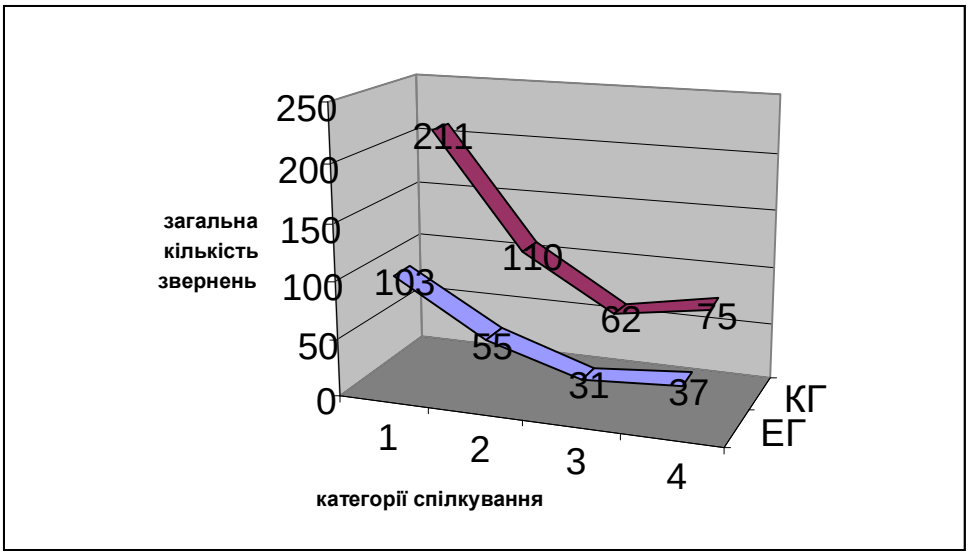


Рис. 3. Результати внутрішнього групового спілкування в процесі змагальної діяльності з баскетболу (5 ігор)

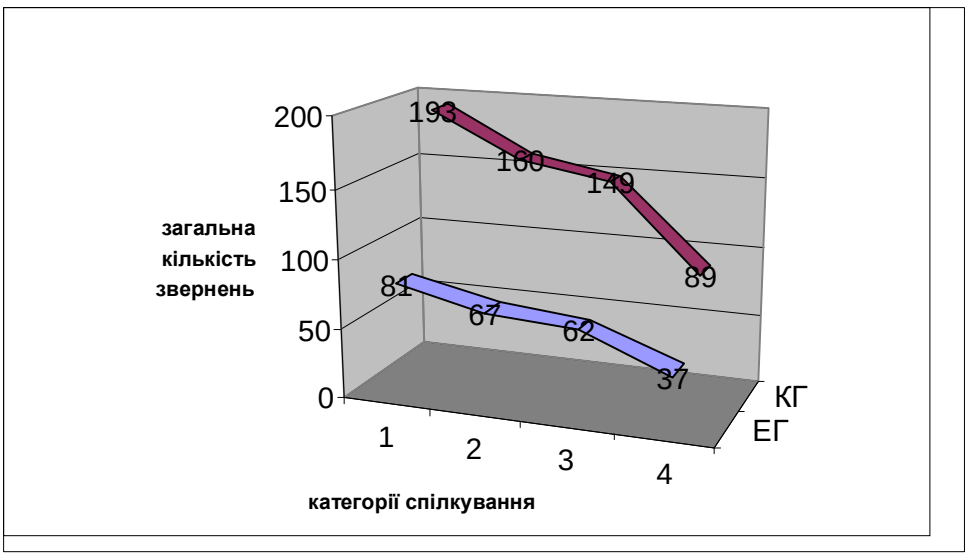


Рис. 4. Результати внутрішнього групового спілкування

в процесі змагальної діяльності з ганболу (5 ігор)

На рисунках представлено різницю між показниками категорій спілкування під час змагальної діяльності. Зрівняння профілів спілкування у середині групи в чотирьох видах спортивних ігор, показує, що характер спілкування в баскетболі, гандболі, міні-футболі профілі, які схожі в значної мірі відрізняється від волейболу. За результатами досліджень можна з'ясувати, що в гандболі, міні-футболі, баскетболі значні показники у орієнтуючої категорії. Це пов'язано з специфікою ігор: контакт під час гри з противником та протиборство з ними вносить певну невизначеність. Гравець повинен враховувати дії не тільки підопічного гравця, але й всіх противників, діяти з урахуванням всіх переміщень (м'яча, партнерів, противників) та найбільш вірогідних варіантів їх продовження. Тому спілкування в формі конкретних вказівок, підказок значно полегшує сумісну орієнтовно-пошукову діяльність, вибір та здійснення рішення. Також можна зазначити, що чим вищий процент спонукання до дії, тим менше орієнтуючих звернень (категорія 1). Стимулювання (категорія 2) явно виражена в структурі спілкування волейболістів, так як їм часто приходиться слідкувати за змінюючимися ігровими ситуаціями, довгий час зберігає високу стійкість уваги.

Незалежно від відносної стандартності ігрових ситуацій, в ході взаємодії спортсмена приходиться уточнювати, змінювати та узгоджувати свої дії. Тому значне місце займає «орієнтуюча» інформація (категорія 1).

Порівняно високий процент оцінок та само оцінок в структурі спілкування (позитивної та негативної оціночно-експресивної – категорії 3 та 4) – слідство того, що в волейболі кожен ігровий епізод, складений з певної послідовності взаємозв'язаних дій, обов'язково закінчується перемогою або поразкою спортсмена, який завершує зусилля всієї команди.

Висновок

Схожість та відносну стійкість змісту спілкування можна пояснити схожістю та стереотипом комунікативних задач та цілей спілкування, які тісно пов'язані з метою та задачами спортивно-ігрової діяльності. Зміст спілкування спортсменів відображає мотиви та умови їх взаємодії.

Таким чином, можна припустити, що профіль спілкування, як узагальнена формалізована кількісна характеристика змісту міжособистісних контактів, відображає перш за все особливості діяльності членів команди. Профіль по перетворюванню (смислового навантаження, змісту) категорії дозволяють судити про специфіку та особливості проблемних ситуацій, заохочуючи до необхідності у висловлюваннях певного змісту, орієнтованості та форми.

Список літератури

1. *Коломейцев Ю. А.* Взаимоотношения в спортивной команде /Ю. А. Коломейцев.– М. : Физкультура и спорт, 1984. – 77 с.

2. *Корольчук М. С.* Психофізіологія діяльності / М. С. Корольчук. – К. : Ніка – Центр, 2004. – С. 49 – 52.

3. *Кричевский Р. Л.* Психология руководства и лидерства в спортивном коллективе / Р. Л. Кричевский, М. М. Ріжак. – М.: Москов. ун-т, 1985. – 26 с.

4. *Кудермина Е. И.* Некоторые аспекты изучения общения в спорте // Молода спортивна наука України : матеріали II Всеукр. конф. асп.– Л., 1998. – С. 92 – 121.

5. *Ліфарєва Н. В.* Психологія особистості / Н. В. Ліфарєва. – К. : Центр навч. Літератури, 2003. – С. 87 – 104.

6. *Параносич В.* Психодинамика спортивной группы / В. Параносич, Л. Лазаревич. – М. : Физкультура и спорт, 1987. – С. 49 – 55.

7. *Попов О. О.* Спортивная психология / О. О. Попов.– М. : Москов. психол. соц.. ин-т, 1998. – 105 с.

8. *Румянцева В. И.* Некоторые особенности общения и продуктивности групповой задачи в условиях соревновательной деятельности // Тезисы 8-й конференции по психологии спорта / ГЦОЛИФК. – М., 1976. – С. 158 – 159.

9. *Уэйнберг Р. С.* Основы психологии спорта и физической культуры / Р. С. Уэйнберг, Д. Гоулд .– К. : Олимпийская литература, 1998. – С. 111 – 136.

ЛИДЕРСТВО КАК ФАКТОР РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МУЖСКИХ СБОРНЫХ СТУДЕНЧЕСКИХ КОМАНД С ИГРОВЫХ ВИДОВ СПОРТА

Елена ИВАЩЕНКО

Днепропетровский государственный інститут физической культуры и спорта

Аннотация. Работа посвящена проблеме исследования динамики межличностных отношений в студенческих мужских командах с игровых видов спорта разной квалификации. Раскрывается взаимосвязь структуры темперамента и групповой дифференциации в спортивной команде.

Ключевые слова: личность, характерологические проявления, межличностные отношения

LEADERSHIP AS FACTOR OF EFFECTIVENESS OF COMPETITION ACTIVITY OF COLLAPSIBLE MASCULINE STUDENT COMMANDS FROM THE PLAYING TYPES OF SPORT

Helen IVASCHENKO

Dniepropetrovsk State Institute of Physical Culture and Sport

Abstract. The work is devoted to the problem of dynamics of interpersonal ralation research in student masculine teams with the playing types of sport of different qualification. Interrelation of temperament structure and group differentiation in sport team is shown.

Key words: Personality, kharakterologycheskye displays, interpersonal relation